

INGLIZ TILI O'QITISHDA O'QUVCHILARNING YOSH XUSUSIYATI

*Qambaraliyeva Iroda Hayrulla qizi**Namangan davlat pedagogika institute talabasi**Gmail: qambaraliyevairoda7@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz tili o'qitish jarayonida o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olishning ahamiyati tahlil qilinadi. Yosh bosqichlaridagi psixologik va fiziologik o'zgarishlar, ularning til o'rganish tezligi, motivatsiyasi va idrok qilish qobiliyatiga ta'siri yoritiladi. Maqolada turli yosh guruhlariga mos metodik yondashuvlar, o'yinli va kommunikativ uslublarning roli, shuningdek, o'qituvchining individual yondashuvi zarurligi ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, yosh xususiyatlarini e'tiborga olish ta'lim samaradorligini oshiradi, tilga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi va o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi.

Kalit so'zlar: Yosh xususiyati, ingliz tili, o'qitish metodikasi, psixologiya, motivatsiya, kognitiv rivojlanish, o'yin metodlari, kommunikativ yondashuv, individual farqlar, til kompetensiyasi, pedagogik mahorat, ta'lim samaradorligi, o'quvchi faoliyati.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida ingliz tilini o'qitishning samaradorligi o'quvchilarning yosh xususiyatlarini chuqur o'rganish va ularni hisobga olish bilan chambarchas bog'liqdir. Har bir yosh davrida o'quvchilarning psixologik, fiziologik hamda intellektual rivojlanish darajasi turlicha bo'lib, bu ularning tilni o'zlashtirish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, kichik yoshdagi o'quvchilar o'yin orqali o'rganishga moyil bo'lsa, o'rta yoshdagilar tahlil qilish va mantiqiy fikrlashga ko'proq e'tibor qaratadi. Shu bois o'qituvchi metod tanlashda yosh omilini inobatga olishi lozim. Chet tilini o'rganishda shaxsiy motivatsiya, emotsional holat va ijtimoiy muhit muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola ingliz tili o'qitishda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini ilmiy asosda tahlil qiladi, ularning ta'lim jarayonidagi rolini ochib beradi hamda amaliy tavsiyalarni keltiradi.

Asosiy qism. Ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish ta'lim jarayonining eng muhim pedagogik shartlaridan biridir. Chunki har bir yosh bosqichida shaxsning bilish faoliyati, diqqat, xotira, tafakkur, nutq va emotsional holati turlicha rivojlanadi. Bu o'zgarishlar o'qituvchidan metodik moslashuvni talab etadi. Yosh xususiyatlarini e'tiborga olmasdan tashkil etilgan darslar o'quvchilarning faolligini susaytiradi, motivatsiyani kamaytiradi va natijada ta'lim samaradorligi pasayadi.

Kichik yoshdagi o'quvchilar (6-10 yosh) o'yin orqali o'rganishga moyil bo'ladilar. Ularning tafakkuri obrazli, xotirasi esa ixtiyorsiz bo'lib, diqqatni uzoq vaqt bir joyda jamlashda qiyinchilik seziladi. Shu sababli bu yosh guruhida ingliz tili darslari o'yin elementlariga, qo'shiq, rasm, pantomima, kartalar, harakatli mashqlar va dramatizatsiya asosidagi mashg'ulotlarga tayangan holda olib borilishi kerak. "Play-based learning" usuli kichik yoshdagilar uchun eng samarali yondashuvlardan biri bo'lib, ularning tabiiy qiziqishini va ishtirokini ta'minlaydi.

O'rta yoshdagi o'quvchilar (11-15 yosh) tahlil qilish, solishtirish va mantiqiy fikrlashga ko'proq moyildir. Ular til qoidalarini ongli ravishda o'zlashtira oladilar. Bu bosqichda kommunikativ yondashuv, juftlik va guruhli ishlash usullari muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish, ularni suhbatlar, munozaralar, interaktiv mashqlar orqali faol ishtirok ettirish dars samaradorligini oshiradi. Shuningdek, o'quvchilarning psixologik holatini hisobga olish, ularni baholashda rag'batlantiruvchi yondashuvdan foydalanish muhimdir.

Yuqori sinf o'quvchilari (16-18 yosh) esa o'z fikrini mustaqil ifoda etish, muhokama va tahlilga asoslangan topshiriqlarda faol bo'ladilar. Ular tilni faqat grammatik jihatdan emas, balki madaniy va ijtimoiy kontekstda o'rganishga qiziqadilar. Shu sababli, ingliz tili o'qitishda bu bosqichda loyihaviy ishlar, debatlar, intervyular, maqola yozish va taqdimot tayyorlash kabi topshiriqlardan keng foydalanish zarur.

Til o'rganish jarayonida yosh xususiyatlari bilan bir qatorda motivatsiya ham katta ahamiyatga ega. Kichik yoshdagi o'quvchilarda tashqi motivatsiya - o'yin, baho,

maqto'v orqali, o'rta va yuqori yoshdagilarda esa ichki motivatsiya - o'zini rivojlantirish, kelajak maqsadlariga erishish istagi kuchli bo'ladi. O'qituvchi bu farqni inobatga olib, darsni shunga mos tashkil etishi lozim.

Shuningdek, yosh bilan bog'liq fiziologik omillarni ham e'tibordan chetda qoldirish mumkin emas. Masalan, kichik yoshdagilarning tovush apparati hali to'liq shakllanmaganligi sababli talaffuzni to'g'ri o'rganish uchun ular bilan fonetik o'yinlar, tinglab takrorlash mashqlari bajarilishi kerak. Katta yoshdagilar esa talaffuzni tahlil qilish va fonetik mashqlarni ongli tarzda bajarishga moyildir.

Psixologik jihatdan har bir yosh guruhining o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Kichik yoshdagilar tez o'zgaruvchan, diqqatni tez yo'qotadigan bo'lsa-da, yangi so'zlarni oson yodlab oladilar. O'rta yoshdagilar ijtimoiy faollikni, tengdoshlari bilan muloqotni afzal ko'radilar, bu esa kommunikativ o'yinlarni o'tkazish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Katta yoshdagilar esa tanqidiy fikrlovchi bo'lib, o'z fikrini erkin ifoda etishni istaydilar, shu bois ular bilan munozarali darslar samarali hisoblanadi.

Ingliz tili o'qitishda yosh omiliga tayangan holda metodik yondashuvlarni tanlash muhimdir. Masalan, kichik yoshdagilar uchun *"Total Physical Response"* (TPR), *"Songs and Rhymes"*, *"Storytelling"* metodlari; o'rta yoshdagilar uchun *"Task-based learning"*, *"Communicative approach"*; katta yoshdagilar uchun esa *"Project-based learning"*, *"Problem-solving tasks"* yondashuvlari tavsiya etiladi.

Jadval 1. O'quvchilarning yosh xususiyatlariga ko'ra ingliz tili o'rganish jarayonidagi farqlar

Yosh guruhi	Psixologik xususiyatlari	Til o'rganishdagi ustun jihatlari	Til o'rganishdagi qiyinchiliklar	Tavsiya etiladigan o'qitish usullari
Boshlang'ich (6–10 yosh)	Diqqat barqaror emas, eslab qolish vizual tarzda kuchli	So'zlarni tez yodlaydi, talaffuzi tabiiy shakllanadi	Grammatikani tushunishda qiynaladi	O'yinlar, qo'shiqlar, rasmlar, dramatizatsiya
O'rta (11–15 yosh)	Mantiqiy fikrlash rivojlangan, mustaqillik istagi yuqori	Muloqot orqali o'rganish samarali	Motivatsiya tez pasayadi	Dialoglar, rol o'yinlar, interaktiv mashg'ulotlar

Yosh guruhi	Psixologik xususiyatlari	Til o'rganishdagi ustun jihatlari	Til o'rganishdagi qiyinchiliklar	Tavsiya etiladigan o'qitish usullari
Katta (16 yoshdan yuqori)	Analitik fikrlash kuchli, maqsadga yo'naltirilgan	Til tuzilmasini chuqur tahlil qila oladi	Talaffuzda muammolar bo'lishi mumkin	Munozaralar, loyiha ishlari, autentik matnlar bilan ishlash

O'qituvchining roli yosh xususiyatlarini hisobga olishda juda muhimdir. Tajribali pedagog o'quvchilarning yoshiga mos uslubda muloqot qiladi, ularning qiziqishlarini aniqlaydi va o'quv jarayonini shunga moslashtiradi. O'qituvchi darsda nafaqat bilim beruvchi, balki motivator va yo'lko'rsatuvchi sifatida harakat qiladi. Shuningdek, har bir yosh guruhida psixologik qo'llab-quvvatlash va ijobiy muhit yaratish o'quvchilarning o'ziga ishonchini mustahkamlaydi.

Zamonaviy texnologiyalar yosh omiliga moslashtirilgan ta'limni yanada qulaylashtirmoqda. Kichik yoshdagilar uchun interaktiv o'yinlar, o'rta yoshdagilar uchun onlayn platformalar, katta yoshdagilar uchun esa virtual muloqot va loyiha ishlari samarali natijalar beradi. Masalan, Duolingo, Kahoot, Quizizz, British Council Kids kabi resurslar yoshga mos shaklda ta'limni qiziqarli qiladi.

Shunday qilib, ingliz tilini samarali o'qitish uchun o'quvchilarning yosh xususiyatlarini chuqur o'rganish, ularning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanish darajasiga mos metodlarni qo'llash zarur. Bu nafaqat bilim sifatini, balki o'quvchilarning o'z til o'rganish jarayoniga bo'lgan ijobiy munosabatini ham shakllantiradi.

Xulosa. Ingliz tili o'qitishda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish ta'lim jarayonining muhim omilidir. Har bir yosh davrining o'ziga xos psixologik va fiziologik jihatlari mavjud bo'lib, ularni inobatga olish o'quvchilarning til o'zlashtirish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi. Kichik yoshdagilar uchun o'yinli yondashuv, o'rta yoshdagilar uchun kommunikativ mashg'ulotlar, katta yoshdagilar uchun esa tahliliy va loyihaviy topshiriqlar eng samarali hisoblanadi. O'qituvchi bu jarayonda motivatsiyani shakllantiruvchi, ijobiy muhit yaratuvchi va yoshga mos pedagogik uslublarni qo'llovchi yetakchi rolni bajaradi. Yosh xususiyatlarini chuqur o'rganish

ta'lim samaradorligini oshiradi, o'quvchilarda tilga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi va ularni faol kommunikativ shaxs sifatida rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching*. Longman, 2015. – 384 p.
2. Cameron, L. *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge University Press, 2001. – 266 p.
3. Brown, H.D. *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Education, 2014. – 360 p.
4. Lightbown, P.M., Spada, N. *How Languages are Learned*. Oxford University Press, 2013. – 288 p.
5. Ur, P. *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*. Cambridge University Press, 2012. – 375 p.